

# TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ VE “İMTİYAZLI ORTAKLIK” MESELESİ\*\*

Ekrem Yaşar AKÇAY \*

## ÖZ

31 Temmuz 1959’da başlayan Türkiye-AB ilişkileri, 12 Eylül 1963’te imzalanan Ankara Anlaşması ile hukuki bir boyut kazanmıştır. Ankara Anlaşması’ndan sonra özellikle 1990’lardan itibaren yeni kavramlar ortaya atılmaya başlanmıştır. Örneğin, AB tarafından Türkiye için ileri sürülen “Ayrıcalıklı Ortaklık” ya da “Stratejik Ortaklık” gibi bazı kavramlar 1990’larda ortaya atılmıştır. 2000’lerin başında ise Türkiye’nin AB’ye tam üye olmasını istemeyen Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya gibi bazı AB üyesi ülkelerdeki merkez ve aşırı sağ gruplar tarafından “İmtiyazlı Ortaklık” adında bir seçenek ortaya atılmıştır. Tam üyelik dışı bir model olarak ortaya atılan bu seçenekte, Türkiye’nin AB karar-alma mekanizmalarına dâhil olmadan daha yoğun ve sıkı bir işbirliği tesis edilmesi öngörülmektedir. Söz konusu gruplarca bu seçenek ortaya atılırken, devletlerin iç politikasına, hükümetlerin tutumuna, hükümet dışı yapıların etkisine ve kamuoyunun tutumuna göre hareket edilmekte ve Avrupa bütünleşmesi yönlendirilmek istenmektedir. İçeriği muğlak olan, hukuki bakımdan belirsizlikler içeren “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğine Avrupa Komisyonu ve Türk hükümetleri karşı çıkmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Türkiye, AB, “İmtiyazlı Ortaklık”, Tam Üyelik, Türkiye-AB İlişkileri.

## TURKEY-EU RELATIONS AND THE PRIVILEGED PARTNERSHIP

### ABSTRACT

*Turkey-EU Relations which started on 31st July, 1959, acquired legal dimension with Ankara Agreement that signed on 12nd September, 1963. After Ankara Agreement, especially as of 1990's, new concepts was proposed. For example, some concepts such as "Special Partnership" or "Strategic Partnership" have been proposed by EU in 1990s. In case beginning of 2000's, a selection by name "The Privileged Partnership" was proposed by some center and extreme right groups in some countries such as Germany, France, Holland, Austria in EU. With this selection that was proposed as a unfullmembership model, it was required to foundation of inteser and closer cooperation without involvement to EU decision making structures of Turkey. While this selection was proposed by in the given groups, it has been abided by countries' internal policies, governments' attitude, effects of Non-government structures and public opinion's attitude and European Integration has been wanted to be referred. European Commission and Turkish governments have antagonised to "the privileged partnership" selection whose content is ambiguous, that has contained to uncertainty juristically.*

**Key Words:** Turkey, EU, "The Privileged Partnership", Fullmembership, Turkey-EU Relationships.

---

\*\* Bu çalışma, Türkiye-AB İlişkilerinde "İmtiyazlı Ortaklık" Meselesi başlıklı doktora tezinin gözden geçirilmiş halidir. Çalışmada emeği olan ve kişisel görüşmelerde yardımlarını esirgemeyen herkese teşekkür ederim.

\* Yrd. Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ey\_akcay@hotmail.com  
Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

## GİRİŞ

12 Eylül 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile hukuki bir boyut kazanan Türkiye-AB ilişkileri, kendi içinde pek çok karmaşık durumu barındırmaktadır. Bir yandan, resmi metinlerde ve Türkiye'nin devlet politikasına göre AB'ye tam üyelik temel hedef olarak görülürken, diğer yandan Türkiye'nin tam üyelik dışı bir modelle AB ile olan ilişkilerine devam etmesi konusunda görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri de, uzun zamandan beri Türkiye-AB ilişkilerinin gündeminden düşmeyen “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğidir.

Türkiye-AB ilişkilerinde gündeme gelen ve tam üyelik yerine alternatif bir model olarak düşünülen “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği, ilk kez Nisan 2000'de Fransa eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing tarafından dile getirilmiştir (Küçük, 2011: 3). Daha sonra Alman lider Angela Merkel ve Fransız lider Nicola Sarkozy tarafından kullanılan kavram, Türkiye-AB ilişkilerinde tartışma konusu halini almıştır. Kavram genel olarak bakıldığında tanım ve içerik olarak muğlakta kalmıştır. Bu durum da kavramın tanımı ve içeriği konusunda farklı bakış açılarını ortaya çıkarmıştır. Öyle ki tam üyeliği destekleyen bir blok için kavram tam üyelik için bir aşama olarak görülmüştür. Buna göre, Ankara Anlaşması ile kurulan Ortaklık ilişkisi güncelliğini kaybetmiştir. O dönemdeki Birlik de Türkiye de değişmiştir. Dolayısıyla yeni dönemde mevcut ortaklık anlaşması özellikle Gümrük Birliği alanında sıkıntılar doğurmaktadır. Bu anlamda “İmtiyazlı Ortaklık” mevcut ortaklık ilişkisini güncelleyen ve Türkiye'nin daha kolay Birliğe entegre olmasını sağlayacak bir ara yol olarak görülmektedir. Diğer yandan Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istemeyen bir blok ise kavramı, tam üyelik dışı bir model olarak görmektedir (Köksal, 2011: 25).

“İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin AB'nin hiçbir üst kurumundan gelmemiştir. Seçenek daha çok, Türkiye'yi AB içinde görmek istemeyen ve genel olarak Türkiye'ye kökenli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Almanya, Fransa, Avusturya ve Hollanda gibi ülkelerin merkez sağ ve aşırı sağ gruplarından gelmiştir. Bu durum AB'de ulus-üstü yapıdan çok devletlerin daha etkin olduğunu göstermektedir. Söz konusu bu devletler, karar verirken realist bakış açısında olduğu gibi devleti dışarıya göre hareket eden bir “kara kutu” olarak görmekten çok liderlere, hükümetlere, onların ideolojik görüşlerine, iç politik yapıya, ekonomiye ve kamuoyunun bakışına göre hareket etmektedirler. Yani Avrupa bütünleşmesi, devletlerin/hükümetlerin çıkarına göre şekillenmektedir. Hükümetler ulusal çıkarlarını örtüştüğü noktalarda işbirliğine yatkındırlar. Hayati çıkarlarının zarar gördüğünü düşündükleri noktada ise işbirliğine yanaşmamaktadırlar (Bulmer,

2007: 49). Hükümetler işbirliğine giderken iç politik yapı ve kamuoyundan etkilenmektedir.

Bu anlamda Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreci ve "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği de devletlerin çıkarlarına göre şekillenmektedir. "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasının ve AB'den tamamen dışlanmasının ulusal çıkarlarına zarar vereceğini düşünen Almanya, Fransa, Hollanda ve Avusturya gibi devletlerin merkez ve aşırı sağ grupları tarafından ortaya atılmıştır. Buna göre Türkiye'nin AB'ye tam üye olması nüfusunun büyüklüğü yüzünden karar-alma mekanizmasında etkin bir güç olmasına neden olacaktır. Diğer yandan söz konusu devletler, Türkiye'nin tam üye olmasıyla AB fonlarından alacağı yardımların da AB'ye oldukça büyük bir yük getireceğini düşünmektedirler. Bunların yanında din ve kültür farklılığı yüzünden söz konusu ülkelerde yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin yaşadıkları entegrasyon sorunlarının AB içinde de sorun yaratacağından endişe etmektedirler.

Bununla birlikte Türkiye'yi AB'de tam üye olarak görmek istemeyen devletlerin içindeki gruplar, Türkiye ile olan ekonomik ilişkilerin önemi, Türkiye'nin jeo-politik konumu, enerji kaynaklarının geçiş güzergâhında olması, Avrupa'nın savunma ve güvenlik konusunda Türkiye'nin katkıları gibi nedenlerden ötürü de Türkiye'yi tamamen AB'nin dışında bırakmak istememektedirler. Çünkü AB'nin Türkiye'yi böyle bir dışlamaya maruz bırakması, Türkiye'nin AB değerlerinden kopmasına ve ekonomik ve siyasi açıdan istikrarsızlaşacağına yönelik endişeleri doğurmaktadır. Bu nedenle söz konusu devletler, bir orta yol olarak düşündükleri seçeneğin her iki taraf için de iyi olacağı görüşündedirler. Üstelik söz konusu devletlerdeki bu gruplar, "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini ortaya atarken hükümetlerin, liderlerin görüşleri, devletlerin iç politik yapıları, seçmen davranışları, STK'lar, düşünce kuruluşları ve kamuoylarının tutumlarına göre bir dış politika oluşturup ulus-üstü yapıyı bu dış politikaya göre şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Bu devletlerin kamuoylarının Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasına yönelik karşıtıllıkları, iç politikada oy kaybını önleme ve iktidar süresini uzatma amacı taşımaktadır.

Diğer yandan, "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği gündeme getirilmesine rağmen tanımı ve içeriğinin ne olduğu hâlâ net değildir. Esasen bu konuda üzerinde anlaşılan bir hukuki tanım ve içerik de bulunmamaktadır. Bu durum bir grup akademisyen ve düşünce kuruluşu yetkilisi için "İmtiyazlı Ortaklık", Türkiye'nin tam üyelikten vazgeçmesi anlamına gelmektedir. Başka bir grup içinse belirsizliklerle dolu yeni bir dönemin başlaması anlamındadır. Çünkü onlar için esas olan AB'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde söz konusu politikalarını tanımsız ve içi boş bırakarak onları manipüle etmektir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin önüne getirilen ve tam üyelik dışı bir model olarak düşünülen “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin ne olduğunu, kimler tarafından ve neden ortaya atıldığını, Türkiye-AB ilişkilerinin tarihsel gelişiminde kökenlerini nerede aranacağını, bularak seçenekte var olan muğlaklığı ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Çalışmamız Türkiye-AB ilişkilerinde ulus-üstü yapının etkinliğinden çok devletlerin, hükümetlerin daha etkin ve belirleyici olduğu ve kararların iç politika yapı, hükümetdışı kurumlar ve kamuoyuna göre alındığını Liberal Hükümetlerarasıcılık Yaklaşımı çerçevesinde ele alınacaktır.

## 1. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE TAM ÜYELİK DIŞI MODEL OLARAK “İMTİYAZLI ORTAKLIK” SEÇENEĞİ

### a. Kavramsal Olarak “İmtiyazlı Ortaklık” Seçeneği

Türkiye-AB ilişkilerinde ilk kez Nisan 2000 yılında Fransa Eski Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing tarafından dile getirilen ve 2004 ile birlikte Alman lider Angela Merkel tarafından tekrar gündeme getirilen “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği Türkiye'nin 14 Nisan 1987'deki tam üyelik başvurusundan sonra “Ayrıcalıklı Ortaklık” ya da “Stratejik Ortaklık” gibi değişik isimlerle pek çok kez dile getirilmiştir. Daha sonra Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istemeyen, Almanya, Fransa, Avusturya, Hollanda (Asp, 2009: 157) gibi bazı AB üyesi ülkeler tarafından ortaya atılan “İmtiyazlı Ortaklık” hakkında herkesin üzerinde uzlaştığı bir hukuki tanım bulunmamaktadır.

Kavram genel olarak, Türkiye ve AB üyesi ülkelerin kamuoylarının tepkisini ölçmek için kullanılan siyasi bir araç olarak ele alınmıştır (Gürkaynak ve Özçer, 2007: 2). “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin tanım olarak bakıldığında muğlak, ucu açık bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Hüseyin Kantem Al'a göre “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini savunanlar öncelikli olarak Türkiye'nin AB'ye tam üyelik fikrinden vazgeçmelerini sonrasında kavramın içeriğini birlikte uzlaşma içinde doldurmayı amaçladıkları için kavramın içeriğini boş bırakmakta ve tanımını yapmamaktadırlar (Al, Kişisel Görüşme, 2013). Münevver Cebeci ise, AB'nin “ilerletilmiş statü” gibi üçüncü ülkelere yönelik politikalarında kavramların içeriğini boş bıraktığını söylemektedir. Cebeci'ye göre bu durum, AB için elverişli bir belirsizlik sağlamaktadır. Bu sayede AB, istediğinde politikalara her şeyi koyabilmekte istediğinde de çıkarabilmektedir. Yani AB üçüncü ülkelere ne verip vermeyeceğini kendisi belirlemektedir (Cebeci, Kişisel Görüşme, 2015). Başak Kale ve Rıdvan Karluk, AB müktesebatında yer almayan ve daha önce hiçbir devlete uygulanmayan böyle bir seçeneğin tanımının yapılamayacağını ve içeriğinin

doldurulamayacağını söylemektedirler. Buna ilave olarak Başak Kale, Paris Antlaşması'ndan Lizbon Antlaşması'na gelene kadar Avrupa bütünleşmesinde pek çok değişikliğin olduğunu ve bu seçeneğin de getirilebileceğini söylemektedir (Kale, Kişisel Görüşme, 2014). AB Antlaşması'nın sekizinci maddesi kapsamında ilk kez Tunus ile "İmtiyazlı Ortaklık" adında bir anlaşma yapılmış ve anlaşmanın içeriği oluşturulmuştur.

"İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istemeyen ama ilişkileri tamamen koparmayı çıkarları için uygun bulmayan devletlerin merkez ve aşırı sağ grupları tarafından ortaya atılan bir seçenektir (Çakır, Kişisel Görüşme, 2015). Colin Dürkop da benzer bir tanımlama yaparak seçeneğin realist ve pragmatik bir yol olduğunu söylemektedir. Dürkop'a göre, özellikle Almanya "ahde vefa" kuralını çiğnemek istemekte ve müzakerelere devam edilmesini istemektedir. Ancak müzakereler tamamlansa bile katılım antlaşmasının tüm Birlik üyesi devletler tarafından imzalanması mümkün gözükmemektedir. Bu yüzden Dürkop, "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin iki tarafa da avantaj sağlayacak bir model olduğunu ileri sürmektedir (Dürkop, Kişisel Görüşme, 2015). Bahadır Kaleağası ise Türkiye'nin bu seçenek ile Birliğin bütün kararlarından etkilenen ama karar-alma mekanizmasına katılmayan bir statüde kalacağını belirterek bu seçeneği "ahlaksız teklif" olarak nitelendirmiştir. Çünkü Kaleağasına göre bu durum Türkiye için egemenlik kaybına neden olacaktır (Kaleağası, Kişisel Görüşme, 2014).

Frank Spengler'e göre kavram, içi doldurulmaya çalışılan, daha çok süreci anlatan ve Türkiye'yi hızlı bir şekilde birliğe dâhil etmeyi amaçlayan bir öneri olarak görülmektedir. Spengler, "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği ile Türkiye'ye Birliğin kapılarını tamamen kapatılmamakta fakat Birlik içinde Türkiye'nin serbestçe dolaşmasına da engel olunmak istenmektedir (Kardaş, <http://www.jamestownS.org>, (2015). AB içinde özellikle yaşanabilecek kaçak göç, sınır güvenliğine ilişkin sorunlar ve işsizliğin artmasına ilişkin korkular nedeniyle Türkiye'nin serbest dolaşım hakkına kavuşmasına sıcak bakılmamaktadır. "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinde bu konuda tam bir özgürlük sağlanması düşünülmemekle birlikte bazı kolaylıklar sağlanacağı ifade edilmektedir.

### **b. AB Kimliği Bağlamında "İmtiyazlı Ortaklık" Seçeneği**

Türkiye'yi AB içinde istemeyen devletler "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini ileri sürerken, kimliği ileri sürmektedirler (Erdoğan, Kişisel Görüşme, 2014).

Buna göre, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasıyla Avrupa kimliğini kaybedecek AB'nin birlik ve beraberliğini sağlayan değerleri yok olacak-

tır. Burada söz konusu Avrupa kimliği (Duman, 2005: 2-3; Erdenir, 2013: 8-10) iki boyutlu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yandan Avrupa kimliği demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi değerleri barındıran bir unsur olarak görülmekte diğer yandan bu evrensel normların ötesinde kültürel değerlerle de ifade edilmektedir. Bu kültürel değerlerin en önemlilerinden biri Hıristiyanlık olarak kabul edilmektedir (İnanç, 2010: 145-151). Hıristiyan Demokratlarca ortaya atılan ve Avrupa kimliğini kültür ve dinsel olarak ortak bir paydaya oturtan bu düşünceye göre Müslümanlığı sekizinci yüzyılda İspanya'nın ve Sicilya'nın Araplar tarafından fethedilmesinden beri "öteki" olarak kabul etmiştir (Samur, 2010: 156.; Soykut, 2007: 16-18) Bu ötekilik, 15. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı döneminde perçinlenmiş ve Osmanlı Türkleri ve İslam'ı Hıristiyanlığın ortak düşmanı kabul edilmiştir. Bu durum hala devam etmektedir. Öyle ki Avusturya ve Almanya'daki bazı şehirlerin adları bile Türklere karşı kazanılmış savaşları anımsatan isimlerle doludur (Polenz, 2010: 9). 11 Eylül olaylarından sonra İslam'a olan karşıtlık yeniden artmıştır. Bu durum Avrupa kamuoyunda İslam'a karşı negatif bir tavra neden olmuştur. Türkiye de Müslüman nüfusu fazla olan bir ülke olarak bundan nasibini almış ve Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine bu unsurun büyük bir engel olduğu düşünülmüştür (Akdemir, 2009, 1-26.; Kösebalaban, 2007: 87-88) Öyle ki Meltem Müftüler-Baç ve Nilgün Arısan Eralp de benzer şekilde, Avrupa'nın kültür ve kimlik tanımının Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasının önündeki en büyük engellerden biri olduğunu ifade etmektedir (Baç, 2007: 31-51). Çünkü bu kimlik yüzünden Avrupa'ya yerleşen göçmenler, Avrupa kimliğine uyum sağlamamaktadır (Şenaltar, 2009: 128). Bu durum ise Avrupa değerlerinin ve sisteminin zarar görüp yok olmasına sebep olabilecektir.

Bunların aksine Heinz Kramer ve Colin Dürkop ise Avrupa bütünleşmesinde asıl önemli olan unsurun kimlik olmadığı ortak ticaret politikası, ortak dış politika, ortak para birimi gibi somut unsurların sağlanıp bu somut alanlarda başarının sağlanması olduğunu ileri sürmekte ve bütünleşme sürecinde kimlik unsurunun konuşulmasının bir mittle öteye gitmediğini söylemektedir (Kramer, 2006:26.; Dürkop, Kişisel Görüşme, 2015). Eski Avrupa Parlamentosu Üyesi Jan Joost Langendijk ve Oliver Ernst de Türkiye'nin AB'ye ekonomi, enerji (Taşdemir, 2008: 46-49) ve jeopolitik açıdan sağlayacağı faydalardan bahsetmiş ve Kramer'in düşüncesine benzer şekilde Türkiye'nin AB tam üyeliğinin dini nedenlerden çok kurumsal yapılar, demokrasi kadın hakları, temel hak ve özgürlükler gibi konulardan dolayı problem yarattığını ifade etmiştir. Ayrıca Ernst AB'nin bir Hıristiyan Kulübü olmadığını ve söz konusu değerlerin Avrupa bütünleşmesinde daha önemli bir yer teşkil ettiğini söylemiştir (Ernst, Kişisel Görüşme, 2014). Ba-



şak Kale de din ve kültür unsurunu önemli bulmakla birlikte asıl önemli unsurun kurumsal yapıyla alakalı olduğunu söylemektedir. Kale'ye göre AB içinde bazı ülkelerdeki gruplar, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasıyla birlikte AB içinde beşinci büyük güç olmasından endişe etmekte ve bu yüzden Türkiye'nin tam üyeliğini istememektedirler (Kale, Kişisel Görüşme, 2014). Çünkü Türkiye'nin Birliğe tam üye olması Türkiye'nin nüfus yoğunluğuna göre devletlerin etkinliklerinin ve AB içinde güçlerinin belirlendiği karar alma mekanizması içinde yer almasına neden olacaktır. Böyle bir durumda Almanya'dan sonra en fazla nüfusa sahip olacak olan Türkiye'nin Avrupa Parlamentosu ve AB Bakanlar Konseyi'nde güçlü bir devlet olması anlamına gelmektedir. Bu durum da özellikle nitelikli çoğunlukla alınacak kararlarda Türkiye'nin etkili olmasına neden olacaktır (Karluk ve Tonus, 2004: 17). Diğer yandan Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin tam üye olması durumunda, Avrupa'nın finansal, dil, kültür bakımından bunun altından kalkamayacağı, bu yüzden tam üyeliğin zor görüldüğü belirtilmektedir (Gürsoy, 2007: 60). Örneğin, Türkiye'nin BMGK'nin İran'a yönelik ek yaptırım uygulama hususundaki kararına karşı çıkması, Gazze yardım konvoyuna yapılan saldırı sonucunda İsrail ile ilişkilerin kötüleşmesi, Ermenistan ile ilişkileri normalleştirecek olan protokollerin imzalanmasına karşın protokollerin hâlâ yürürlüğü konmamış olması AB'ni, Türkiye'nin AB politikalarına eşgüdümlü hareket etmediği gerekçesiyle tedirgin etmekte ve bu da tam üyelik yolunda Türkiye için önemli bir engel oluşturmaktadır (Vatansever, 2011: 1-2).

Bunların yanında, Türkiye'nin AB bütçe ve fonlarından alacağı miktar ile kazandıracağı miktar arasında oldukça büyük bir uçurum bulunmaktadır (Maçın, 2012: 32-33). Örneğin Türkiye, AB'ye tam üye olduğunda AB'nin yapısal ve tarımsal fonlarından yaklaşık 14-15 milyar Euro alacakken AB bütçesine katkısı ise GSMH'nin % 1.27'sine denk gelecek miktar olan 2 milyar Euro olacaktır (Yalçınkaya, Yalçınkaya ve Çılbant, 2010: 97-118). İstanbul Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Gökhan Günaydın, Türkiye'nin AB'nin Ortak Tarım Politikası'na uymasının tarımda var olan yedi milyon çalışanın altı milyonunun işi bırakması ve işsizliğin artması anlamına gelecektir. Bu sebeple Eruxin Faul, Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda AB'nin bütünleşme ve hazmetme kapasitesinin iflas edeceğini ve üyeliğin AB'nin sonunu getireceğini ileri sürmektedir (Arsava, <http://www.rekabet.gov.tr>, 2015). Bu yüzden tam üyelik olsa bile Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası dışında kalacağını söylemektedir.

"İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği kapsamında Türkiye'ye pek çok konuda sınırlamalar getirilmesine rağmen, bazı hususlarda da Türkiye'ye bazı kolaylıklar sağlanmak istenmektedir. Örneğin Bölgesel ve Uluslararası Konularda da Türkiye'nin bir takım avantajlar elde edeceği ve AB ile olan iliş-



kilerini de düzeltebilme imkânı bulacağı ileri sürülmektedir (Aktan, <http://www.radikal.com.tr>, 2015). Buna göre Türkiye, Ege, Ermeni ve Kıbrıs sorunlarının çözüme kavuşturulmasını AB'nin tam üyeliğine bırakmıştır. Bu anlamda üyelik uzadıkça sorunların çözümü de uzamaktadır. "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğiyle Türkiye'nin ilişkilerini düzeltebileceği düşünülmektedir. Çünkü Türkiye için tam üyelik olmayacaksa, sorunlara çözüm aramakta anlamsız olacaktır (Evren, 2005: 167). Yani Türkiye'nin iç ve dış problemleri AB talepleri doğrultusunda çözülmek zorunda kalmayacaktır (Ünal, Kişisel Görüşme, 2014).

Türkiye ise ısrarla kavrama karşı çıkmıştır. Başta dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere karar verme mekanizması içinde yer alan liderler, TOBB ve TÜSIAD gibi pek çok sivil toplum kuruluşu Türkiye'nin "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini asla kabul etmeyeceğini ve Türkiye'nin hedefinin tam üyelik olduğunu dahası bu seçeneği ileri süren devletin vizyon ve misyon noksanlığı yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Çayhan ve Oğurlu, 2014: 59-64). Bahadır Kaleağası da benzer biçimde "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini tamamen reddetmekte ve bu seçenek ile Türkiye'nin AB içinde ikinci sınıf bir statüye sahip olacağını söylemektedir. Aynı zamanda Kaleağası, AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı olduğu, Türkiye'nin Avrasya kıtasında Avrupa ve Asya arasında bir köprü olduğunu ve iki medeniyetinde tarihsel kökenlerinin burada olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda Türkiye'nin Avrupalı olduğunu, ekonomik kültürel, siyasi, sosyal eksiklerinin olmasının yanında Türkiye'nin gün geçtikçe geliştiğini ve AB'ye tam üye olduğuna eksiklerin ve farklılıkların AB tarafından giderilip düzeltileceğini, kültürel ve dini açıdan farklı bir medeniyet olsa bile bu durumun AB'ye tam üyeliğe engel olmayacağını ifade etmektedir (Kaleağası, Kişisel Görüşme, 2014). Mehmet Tekelioğlu ise "İmtiyazlı Ortaklık" gibi bir seçeneği Türkiye'de hiçbir kesimin ciddiye almadığı için konu hakkında çok fazla bilgi sahibi olmaya gerek duyulmadığını söyleyerek Türkiye'nin tam üyelik hedefine vurgu yapmıştır (Tekelioğlu, Kişisel Görüşme, 2014). Atilla Eralp'e göre de böyle bir seçeneğin kabul görmesi için AB'nin bir bütün olarak bu seçeneği kabul edip kurumsallaştırılması gerekmektedir. Diğer yandan da Türkiye'nin bu seçeneğe doğru yönelmesi gerekmektedir. Ancak mevcut konjonktürde ne AB'nin ne de Türkiye'nin bu seçenekle ilgilenecek durumda olmadığı görülmektedir. AB, kendi içinde bütünleşmenin geleceğiyle ilgilenmekte ve bütünleşmenin gelecekte nasıl bir şekil alacağına dair çalışmaları sürdürmektedir. AB Komisyonu Başkanı'nın beş yıl içinde yeni bir genişlemenin olmayacağını söylemesi de AB'nin Türkiye ve bu seçenek ile şu ortamda ilgilenme durumunu ortadan kaldırmıştır. Diğer yandan "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği AB içinde pek de destek bulmamış

ve reddedilmiştir. Türkiye içinde de Arap Baharı süreci, Cumhurbaşkanlığı seçimleri, yeni Anayasa çalışmaları gibi konularla ilgilendiği için AB ile ilişkiler beklenen düzeyinde gerisinde kalmıştır. Bu durumlardan dolayı da “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği gündemden düşmeye başlamıştır (Eralp, Kişisel Görüşme, 2014).

“İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini taraflar arasında daha eşit ve dengeli bir model olarak gören Burak Tangör de Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğinin zor olduğunu, olsa bile kalıcı kısıtlamalar nedeniyle tam üyeliğin Yunanistan ya da Avusturya’nın olduğu gibi olmayacağını söylemektedir. Tangör’e göre, 3 Ekim 2005’te ortaya konan Müzakere Çerçeve Belgesi bunu göstermektedir. Çünkü Birlik içinde üye sayısı arttıkça üye devletlerarasındaki siyasi, kültürel, ekonomik, sosyal karakterler de farklılaşmıştır. Bu durum kendisini Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP)’de göstermektedir. AB halen bir ulusal orduya benzer bir yapı kuramamaktadır. Diğer yandan Tangör, Lizbon Antlaşması ile tam üye algısında bir değişim yaşandığını belirtmektedir. Ona göre artık bütün politikaları benimseyen bir tam üye yerini belli sektörlerde yer alan belli sektörlerin dışında kalan bir tam üyeliğe bırakmıştır (Tangör, Kişisel Görüşme, 2015).

## 2. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİNDE “İMTİYAZLI ORTAKLIĞI” ARAMAK

### a. ‘İmtiyazlı Ortaklık Seçeneği’ne İlişkin Tartışmalar

“İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin Türkiye-AB ilişkilerinde nereden başlayacağına dair farklı tartışmalar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Ankara Anlaşmasıyla Türkiye’nin AB’nin “İmtiyazlı Ortağı” olduğudur. Buna göre Ankara Anlaşması, diğer hiçbir üçüncü ülkeyle yapılmamış kapsamlı anlaşmadır. Üstelik bu anlaşma, tam üyelik dışında “İmtiyazlı Ortaklık” gibi hiçbir ortaklıktan bahsetmemiştir. Buna karşın Şaban Çalış, Ankara Anlaşması’nı bir “İmtiyazlı Ortaklık” anlaşması olarak değerlendirmektedir. Çalış’a göre, “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği Türkiye’nin AB karar-alma mekanizmasında yer almaması ancak AB projesi içinde yer alması şeklinde tanımlanırsa Türkiye zaten mevcut durumda böyle bir statü içindedir (Çalış, Kişisel Görüşme, 2014). Atilla Eralp’e göre ise bu anlaşma “imtiyazlı” değil “istisnai” anlaşmadır. Ona göre Türkiye’nin Ankara Anlaşması’ndan itibaren “imtiyazlı ortak” olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Çünkü ortada bir imtiyaz yoktur. 1959’da başlayan ilişkiler ortaklık ilişkisi şeklinde devam etmekte ve 1970’li yılların ikinci yarısında ise neredeyse kilitlenmiştir. Buna karşın Türkiye ile aynı yıl üyelik başvurusunda bulunan Yunanistan 1981’de tam üye olmuştur. Müzakerelere aynı tarihte başladığımız Hırvatistan Tem-

muz 2013'te AB'ye tam üye olmuştur. Bu sebeplerden ötürü Türkiye'nin "İmtiyazlı Ortak" olduğunu söylemek yanlış olacaktır (Eralp, Kişisel Görüşme, 2014).

"İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğine ilişkin ikinci tartışma, Türkiye'nin Gümrük Birliği ile AB'nin "İmtiyazlı Ortağı" olduğudur. Bu düşünceyi ortaya atanlar için Türkiye, tam üye olmadan Gümrük Birliği yapılan ilk ve tek ülkedir. Bu nedenle Gümrük Birliği, bir "İmtiyazlı Ortaklık" Anlaşmasıdır. Ancak, AB, Türkiye'den önce EFTA ülkeleriyle Gümrük Birliği'ni oluşturmuştur. 1992 yılında yapılan ve 1994 yılında yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Anlaşması ile söz konusu ülkelerle AB arasında Gümrük Birliği kurulmuştur. EFTA ülkeleri arasından Finlandiya, İsveç ve Avusturya 1995 yılında AB'ye tam üye olurken, geriye kalan Norveç, İzlanda ve Liçtenstein ile AB arasında ise Gümrük Birliği devam etmektedir. Diğer yandan Türkiye ile kurulan Gümrük Birliği, Türkiye ile Birlik arasında kurulan ortaklık ilişkisinin bir parçasıdır. Bu ilişkiyi kuran temel belge Ankara Anlaşması'dır. Sinan Ülgen, bu anlaşmaya göre Gümrük Birliği ile son döneme geçildiğini ve bu sürecin nihai bir süreç olmadığını tam üyelik sürecinin bir aşaması olduğunu belirtmektedir (Ülgen, Kişisel Görüşme, 2015). Dolayısıyla Türkiye'nin tam üye olmadan Gümrük Birliği'ne dahil olması Türkiye'yi "İmtiyazlı Ortak" durumuna sokmamaktadır. Bu durum Atilla Eralp'in deyimıyla Türkiye'yi "istisnai ortak" yapmaktadır (Eralp, Kişisel Görüşme, 2014).

Üçüncü tartışma ise 3 Ekim 2005'te yapılan Müzakere Çerçeve Belgesi'nin bazı hükümlerinin "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini doğurduğudur. Buna göre Müzakere Çerçeve Belgesi'nde yer alan hükümler, Türkiye'ye özgü, Türkiye'yi tam üyelik dışında başka yollara sevk edecek hükümler değildir. Müzakerelerin, aday ülkenin kriterlere bağlı olarak yürümesi, önceden sonucunun garanti edilememesinden dolayı ucunun açık bir süreç olması, uzun geçiş dönemleri, derogasyonlar, geçici ve özellikle kişilerin serbest dolaşımı, tarım politikası ve yapısal fonlar konusunda daimi koruma önlemleri, Birliğin üzerine inşa edildiği değerlere saygı ve bu değerlerin sürekli ve ciddi biçimde ihlal edilmesi durumunda müzakerelerin askıya alınması gibi hususlar, 17 Aralık 2004'te yapılan Brüksel Zirvesi'nin Sonuç Bildirgesi'nin 23. maddesinde, bu maddeye atıf yapılarak da diğer aday ülkelerin Müzakere Çerçeve Belgelerinde de yer almaktadır (<http://ec.europa.eu>, 2015; <http://www.consilium.europa.eu/>, 2015). Örneğin Hırvatistan için hazırlanan Müzakere Çerçeve Belgesi'nde de bu hususlar yer almaktadır. Diğer yandan Romanya'nın katılım antlaşmasında işçilerin serbest dolaşımına yedi yıllık bir geçiş düzenlemesi öngörülmüştür.

Bununla birlikte, Türkiye ile yapılan Müzakere Çerçeve Belgesi'nde

doğrudan yer alan “Birliğin absorbe etme kapasitesi de dahil, tüm Kopenhag Kriterleri göz önünde bulundurularak Türkiye’nin üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması halinde, Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağlarla kenetlenmesi sağlanmalıdır” ibaresi Hırvatistan ve İzlanda ile yapılan Müzakere Çerçeve Belgelerinde doğrudan yer almasa bile 17 Aralık Brüksel Zirvesi’nin Sonuç Bildirgesi’nin 23. maddesine atf yapılarak yer almıştır. Bu maddeye göre, “Tüm Kopenhag Kriterleri göz önünde bulundurularak aday ülkenin üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması halinde, Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağlarla kenetlenmesi sağlanmalıdır.” Üstelik, Hırvatistan ve İzlanda’nın Müzakere Çerçeve Belgelerinde de hazmetme kapasitesinden bahsedilmiştir (<http://ec.europa.eu>, 2015). Örneği Hırvatistan’ın Müzakere Çerçeve Belgesi’nde “Birliğin bütünleşme hızının devamının sağlanması açısından Birliğin Hırvatistan’ı hazmetme kapasitesi, hem Birlik hem Hırvatistan’ın çıkarları için oldukça önemlidir” ibaresi yer almaktadır. Dolayısıyla Türkiye ile yapılan Müzakere Çerçeve Belgesi’nde “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin var olduğunu söylemek olası değildir.

### **b. AB ve Türkiye’de “İmtiyazlı Ortaklık” Seçeneğinin Algılanışı**

Bu anlamda “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin tanımının ve içeriğinin oluşturularak yapılmasının müzakere sürecinin tamamlanmasına, katılım anlaşmasının onaylanma sürecinin başarısızlığa uğraması durumunda ilişkilerin tam üyelik dışında daha çok uygulama anlamında yoğun bir işbirliğine doğru gideceğini söylemek daha doğru olacaktır. Çünkü Türkiye’nin Birliğe tam üyeliğine karşı Almanya, Fransa, Avusturya gibi devletlerdeki merkez ve aşırı sağ partiler tarafından ileri sürülen “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği son dönemlerde gündemden düşmüş ve iki taraf arasındaki ilişkilerde müzakerelerin devam etmesi yönünde bir tavır belirlenmiştir. Çünkü bu seçenek, hem Birlik kurumlarında hem de Birlik üyesi ülkelerde yeterince destek bulmamıştır. Üstelik söz konusu seçeneği ileri süren devletlerdeki hükümetler de kendi iç politikalarında seçeneğin ileri sürülüp sürülememesine ilişkin bir pazarlık masasına da oturamamışlardır (<http://www.haberturk.com>, 2015).

Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu Türkiye’ye “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini her seferinde reddetmişlerdir. Diğer yandan bazı devletler için Türkiye’nin Birliğe tam üyeliği Birliğin ekonomik gelişimi, güvenlik alanındaki gelişimi ve Türkiye’nin insan hakları, demokrasi gibi değerlere kavuşması için gerekli görülürken bazı devletler içinse Birliğin kurumsal yapısı ve fonlarda meydana gelecek değişimler karşısında büyük zarar göreceği gerekçesiyle istenmemektedir. Ancak Türkiye ekonomik yapısı ve coğrafi

yapısı nedeniyle önemli bir ülke olduğu için Birlikten tamamen dışlamak da söz konusu devletlerin çıkarlarına aykırı olduğu için “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği üzerinde durmaktadırlar. Yani Birlik üyesi devletler Türkiye’ye “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinde Moravcsik’in de belirttiği gibi hükümetler, hayati çıkarlarını ilgilendiren konularda hem ulusal hem de uluslararası alanda pazarlık masasına oturamamışlardır (Moravcsik, 1997: 513).

Bununla birlikte Türkiye de “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini her platformda reddetmiştir. Çünkü bu seçenikle kurulacak ilişki Türkiye’yi ikinci sınıf bir ülke durumuna sokacaktır. Ayrıca Hatice Yazgan’a göre, Türkiye için bu seçeneği kabul etmek demek Birliğe tam üye olma kapılarını tamamen kapatmak demek olacaktır. Bu durumun da Türkiye için maliyeti hem toplumsal hem de ekonomik anlamda fazla olacaktır. Çünkü 50 yılı geçmiş ilişkilerde Birliğe tam üyelik hedefinden kopmayı Türkiye kamuoyuna açıklamak yetkililer için zor olacaktır. Diğer yandan Gümrük Birliği’nin iyi değerlendirilmeyip STA’larda yaşanan sorunların giderilmesi ve hizmetlerin serbest dolaşımının kabul edilmesi gibi gerekli tavizleri koparamaması da Türkiye için ekonomik anlamda büyük bir kayıp olacaktır. Bu yüzden Türkiye’nin “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini kabul etmesi zor görünmektedir (Yazgan, Kişisel Görüşme, 2015).

Hüseyin Kantem Al ve Colin Dürkop bu nedenlerden ötürü Birlik üyesi ülkeler öncelikli olarak müzakerelere devam edilmesi ve müzakerelerin başarısız olması durumunda seçeneğin tekrar düşünülebileceğini ileri sürmektedirler (Alkan, Kişisel Görüşme, 2015). Can Bakkalcı da Türkiye’nin “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini istemeyeceğini söylese bile, Gümrük Birliği’nin ortaklık kapsamında olacağını söylemektedir. Bakkalcı’ya göre, Türkiye’de 2002’den önce siyaset ekonomiyi 2002 sonrasında ekonomi siyaseti belirlemiştir. Çünkü Türkiye Gümrük Birliği nedeniyle dışa açık ticareti geliştirmiştir. Gümrük Birliği’nin dinamik etkisi nedeniyle Türkiye’de ekonominin iç kırılmağı bitmiştir. Bu da ekonomiyi iyi duruma getiren iktidar partisinin desteğini artırmaya yol açmıştır. Bakkalcı’ya göre, “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin olması Gümrük Birliği’nin siyaset üzerindeki kazanımlarını ortadan kaldıracaktır. Bu durum da uzun dönemde Türkiye’nin AB’den uzaklaşmasına neden olacaktır. Bu yüzden “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği düşünülmemektedir (Bakkalcı, Kişisel Görüşme, 2015).

## SONUÇ

Türkiye’nin AB’ye tam üye olması hem Türkiye’de hem de AB içinde yıllardır önemli bir tartışma konusu olmuşken yakın geçmişte tam üyelik dışında alternatif model olarak düşünülen yeni bir kavram ortaya atılmıştır.

Başından itibaren söz konusu modelin ne olduğu ya da ne ifade ettiği tam olarak belli olmasa da “İmtiyazlı Ortaklık” ile Türkiye AB’nin bütün kararlarından etkilenen ancak kararları etkileme yeteneğinin olmaması kastedilmektedir. Yani Türkiye, AB’nin karar-alma mekanizması içinde yer almayıp AB’nin bütün kararlarından etkilenir bir pozisyonda olacaktır.

Söz konusu seçenek, AB’nin üçüncü ülkelerle yaptığı ortaklık ilişkisinden farklı bir şey değildir. Üstelik hukuki olarak bakıldığında seçenek, Türkiye’yi AB karşısında Ankara Anlaşması’ndaki durumdan daha geriye götürecektir. 12 Eylül 1963’te imzalanan ve çerçeve anlaşma olarak bilinen Ankara Anlaşması, Türkiye ile Birlik arasındaki ilişkilerin hukuki zemini oluşturmaktadır. İçerik olarak Ankara Anlaşması, malların, sermayenin, hizmetlerin ve kişilerin serbestçe dolaşımını içeren bir ekonomik alan oluşturmaktadır. Bu anlaşmada aşamalı olarak Gümrük Birliği’nin kurulması da anlaşmanın temelini oluşturmaktadır. Bunların yanında Ankara Anlaşması tarım, işçilerin serbest dolaşımı, yerleşme serbestisi, hizmetlerin serbest dolaşımı, ulaştırma, rekabet ve vergilendirme, mevzuat ve ekonomi politikalarının uyumlaştırılması, sermaye ve ödemelerin serbest dolaşımını da öngörmektedir. Aynı zamanda bütün bu unsurlar, Ankara Anlaşması’nın yanında Katma Protokol ve 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nda da yer almaktadır.

Diğer yandan 28. Madde, Ankara Anlaşması’nı tam üyeliğe götüren bir ortaklık anlaşması yapmaktadır. İlgili maddeye göre “Anlaşmanın işleyişi Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlerin tümünün Türkiye’ce üstlenilebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar Türkiye’nin Topluluğa katılma olanağını incelerler.” Bu anlamda söz konusu madde ile Ankara Anlaşması’nın tam üyelik öngördüğü kabul edilmektedir. Bu yüzden hukuki olarak bakıldığında “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği Türkiye, Ankara Anlaşması’nın gerisinde kalacaktır.

“İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği, Ankara Anlaşması’ndan farklı bir olmanın ötesinde Ankara Anlaşması’nın uygulanmasına ilişkin yeni bir anlayışın ürünü olabilecektir. Yani, Ankara Anlaşması’nda öngörülen tam üyelik hedefinin daha belirsiz bir hale getirilmesi karşısında anlaşmanın öngörülen fakat uygulanmayan bazı hükümlerinin uygulamaya geçilmesiyle bir anlamda “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği oluşturulabilecektir. Böylece “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği, Türkiye’nin tam üyelikten vazgeçmesi ve bunun karşılığında Ankara Anlaşması’nda işlemeyen kısımların işlenmesini içerecektir. Bunun için de Ankara Anlaşması’nın feshedilmesi yerine revize edilmesi yeterli olacaktır.

Söz konusu seçenek, Türkiye’ye doğrudan AB’nin hiçbir ulus-üstü kurumlarından gelmemiştir. Seçenek daha çok, Türkiye’nin AB’ye tam



üye olmasını çıkarları dolayısıyla istemeyen ancak Türkiye'nin gene çıkarları dolayısıyla tamamen AB dışında bırakmak istemeyen Almanya, Fransa, Avusturya ve Hollanda'daki merkez ve aşırı sağ gruplar tarafından ortaya atılmıştır. Diğer yandan söz konusu devletlerdeki grupların Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine karşı çıkmaları ve "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini ileri sürmeleri kendi içlerinde değişiklik gösterse de genel olarak din ve kültür farklılığı, kurumsal yapı ve fonlarda yaşanacak değişimlerin AB'ye zarar verme endişesi, göç, işsizlik, entegrasyon sorunu ve Türkiye'nin demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi konularda var olan sorunlarından dolayı istenmektedir.

Bununla birlikte Almanya, Fransa, Avusturya, Hollanda gibi devletlerdeki Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini istemeyen gruplar "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini ileri sürürken öncelikli olarak iç politikalarından, STK'lardan liderlerin ideolojilerinden ve kamuoylarının Türkiye'ye ilişkin tutumlarından etkilenecek karar vermektedirler. Yani süreçte söz konusu devletler içinde hükümetler, liderler ve onların ideolojileri etkin olmakla birlikte, liderler öncelikli olarak kendi içyapılarına ve kamuoylarının tutumlarına göre bir iç politika üretmekte ve bunu dış politika olarak yansıtmaktadırlar. Yani devlet içinde hükümetlerden başka hükümet dışı aktörler de süreci etkilemektedirler. Bu dış politika ile de AB'nin ulus-üstü yapısı şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Bu sayede içeride oy kaybı yaşamadan iktidarda kalmaya çalışmaktadırlar.

AB içinde Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istemeyen ve "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin sıklıkla gündeme getirildiği Almanya, Fransa, Hollanda ve Avusturya gibi devletlerde merkez ve aşırı sağ gruplar bulunmaktadır. Bu grupların Türkiye'ye yönelik isteksizliklerinin sebebi, söz konusu devletlerin Türkiye kökenli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları devletler olmasındandır. Buradaki Türkiye kökenli göçmenler, din ve kültür farkı nedeniyle bu devletlerde entegrasyon konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Söz konusu devletler kendi içlerinde yaşadıkları bu tür sorunlardan rahatsızken Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasıyla AB'de de bir entegrasyon sorunu yaşanmasından ve buna bağlı olarak AB'nin zarar görmesinden endişe etmektedirler. AB'nin zarar görmesi ulusal çıkarlarına zarar vereceğinden tam üyelik yerine "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin daha iyi olacağını düşünmektedirler.

Bununla birlikte, Türkiye'nin AB'ye tam üye olması Türkiye'nin nüfus büyüklüğü yüzünden AB karar-alma mekanizmasında oldukça etkim bir güç olmasına neden olacaktır. Bu durumda Türkiye tek başına olmasa bile bazı AB üyesi ülkelerle birlikte hareket ettiğinde nitelikli çoğunlukla alınacak kararların Almanya-Fransa ekseninde çıkmasına engel olarak kurumsal



yapıda önemli ölçüde değişime neden olacaktır. Esas olarak bundan endişe eden söz konusu devletlerdeki merkez ve aşırı sağ gruplar, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istememekte ve "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği üzerinde ısrar etmektedirler.

Bunun dışında Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasıyla Türkiye vatandaşlarının AB ülkelerine göç edecekleri endişesi de söz konusu devletlerdeki merkez ve aşırı sağ gruplar tarafından "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin ileri sürülmesine neden olmuştur. Çünkü söz konusu ülkeler yaşanacak göç nedeniyle AB içinde hali hazırda var olan işsizliğin iyice artmasından ve refah seviyesinin düşmesinden endişe etmektedirler. Diğer yandan Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasıyla AB'nin çatışma bölgelerine sınır olması, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istemeyen devletlerdeki Türkiye'ye olumsuz tavır takınan gruplar için sınır güvenliklerinin de tehlikeye düşüreceği endişelerini ortaya çıkarmıştır. Bu unsurlar söz konusu devletlerin ulusal çıkarlarına zarar vereceğinden Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine karşıdır. Ancak Türkiye'nin ekonomik, geo-politik, savunma ve güvenlik konularındaki önemi, Türkiye'nin AB ülkeleri için önemli bir pazar olması ve Gümrük Birliği'nin her iki tarafın ticaretini de geliştirmiş olması Türkiye'nin tamamen AB dışında bırakılmasını da imkânsız kılmaktadır. Bu nedenle "İmtiyazlı Ortaklık" gibi tam üyelik dışı, Birlikle daha yoğun bir işbirliğini içeren bir ilişkinin iki taraf için de mantıklı olacağını düşünmektedirler.

"İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini savunan devletlerdeki gruplar için Türkiye'nin AB'ye tam üye olması da, AB'den tamamen dışlanması da ulusal çıkarları için uygun değildir. Bu yüzden devletler bu konular üzerinde işbirliğine yanaşmamaktadırlar. Söz konusu devletlerdeki merkez ve aşırı sağ partiler bir orta yol olarak "İmtiyazlı Ortaklık" modeli üzerinde durmaktadırlar. Bu devletlerde kararlar, hükümetler ve liderler tarafından iç politik yapı, iç politikada yer alan diğer aktörler ve kamuoyunun tutumuna göre alınmakta ve oluşturulan dış politika ile ulus-üstü yapı şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Ancak söz konusu ülkelerde "İmtiyazlı Ortaklık" konusunda işbirliğinin olmaması, aynı şekilde AB içinde bu konuda pazarlıkların başarısızlıkla sonuçlanması ve aday ülke olarak Türkiye'nin seçeneği kabul etmemesi seçeneğin gündemden düşmesine neden olmuştur.

"İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği Türkiye'deki siyasi liderler tarafından genel olarak reddedilmiştir. 1990'lardan sonra Türkiye siyasi yapısında yer alan siyasi partiler, AB ile ilişkilerin eşitlikten yana ve Türkiye'nin ulusal çıkarını zedelemeyecek bir ilişkiden yanadırlar. Söz konusu partiler "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin tam olarak ne ifade ettiğini bilmedikleri gibi seçeneği eşit olmayan bir ilişki olarak tanımlamakta ve seçeneğe karşı çık-

maktadırlar. Diğer yandan siyasi partiler, AB müzakere süreciyle Türkiye’de ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda önemli değişiklikler olduğunu söylemekle birlikte, söz konusu seçenikle birlikte Türkiye’nin ekonomik ve siyasal anlamda istikrarsızlaşacağından endişe etmektedirler.

Bu yüzden bir devlet politikası olarak gördükleri tam üyelik hedefinden sapmak istememektedirler. Söz konusu kuruluşlar, “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin tam olarak ne olduğunun ve neyi içerdiğinin net olmadığını düşünmektedirler. Üstelik seçeneği ahde vefa ilkesine de aykırı bulmaktadırlar. Diğer yandan “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini AB üyesi devletlerdeki siyasetçiler tarafından iç politikada Türkiye’ye ön yargılı yaklaşan grupların desteğini alarak iktidarda kalmak için kullandıkları bir araç olarak gören kuruluşlar, bu seçenikle Türkiye’nin AB’de ikinci sınıf bir statüde olacağını ileri sürmektedirler. Bu yüzden söz konusu kuruluşlar, “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği üzerinde durmak yerine Türkiye’nin AB’ye tam üye olması yönünde çalışmalar yapmanın daha faydalı olacağını düşünmektedirler.

AB, 2005’ten beri geçiş dönemi sıkıntıları ve ekonomik istikrarsızlıklar yaşamaktadır. AB’nin yapılanmasının tamamlanmasından sonra Türkiye’nin AB’deki yeri ve “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin var olup olmayacağı belli olacaktır. Burada Türkiye’nin öncelikli olarak yapması gereken AB’nin gelecek yapılanmasını takip edip her anlamda bu yapıya ilişkin bilgi sahibi olması ve tam üyelik için gerekli bütün koşulları mümkün olan en kısa zamanda yerine getirmesidir. Ancak bu sayede Türkiye tam üyelik sürecinde önemli adımlar atabilecek ve “İmtiyazlı Ortaklık” gibi tam üyelik dışı modellerin önerilmesinin de önüne geçecektir. Çünkü Türkiye, sadece bu şekilde AB kamuoyundaki olumsuz tavrın ortadan kalkmasını sağlayabilecektir.

## KAYNAKÇA

“AP, Türkiye Raporunu Kabul Etti”.

<http://www.haberturk.com/dunya/haber/926637-ap-turkiye-raporunu-kabul-etti>, (17.09.2015).

“Brussels European Council 16/17 December 2004 Presidency Conclusions”.

[http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms\\_data/docs/pressdata/en/ec/83201.pdf](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/83201.pdf), (17.09.2015).

“Negotiation Framework with Croatia”.

[http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/croatia/st20004\\_05\\_hr\\_framedoc\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/croatia/st20004_05_hr_framedoc_en.pdf), (04.06.2015).

“Negotiation Framework with Iceland”.

[http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/iceland/st1222810\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/iceland/st1222810_en.pdf), (04.06.2015).

“Negotiation Framework with Turkey”.

[http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/turkey/st20002\\_05\\_tr\\_framedoc\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/turkey/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf), (17.09.2015).

AKDEMİR, E. (2009). “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C. 8 (1): 1-26.

AKTAN, G. (2015). “İmtiyazlı Ortaklık”.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=153171>, (16.06.2015).

AL, H. K. (2013). *Kişisel Görüşme*, 3 Aralık 2013.

ALKAN, N. (2013). *Türkiye’deki Üniversite Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı*. Ankara: Konrad Adanauer Stiftung e.v.

ALKAN, N. (2015). *Kişisel Görüşme*, 21 Ocak 2015.

ARSAVA, F. (2015). “Kopenhag Zirvesi Işığında Türkiye-AB İlişkileri”. <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2FDocuments%2FPer%25c5%259fembe%2BKonferans%25c4%25b1%2BYay%25c4%25b1n%2Fperskonfyyn116.pdf>, (17.06.2015).

ASP, C. (2009). “Genişleme: Türkiye-AB İlişkilerinin Stratejik Boyutları”. Erol Esen ve Necati İyikan (ed.) *Türkiye-AB İlişkileri Nereye Gidiyor?*, Ankara: Phoenix Yayınları.

BAÇ, M. M. (2007). “Turkey’s Accession To The European Union: Does Culture and Identity Play A Role?”. *Ankara Review of European Studies*, C. 6 (2): 31-50

BAKKALCI, C. (2015). *Kişisel Görüşme*, 12 Şubat 2015.

BAYKAL, S. (2013). “AB Hukukunun Temel İlkeleri Çerçevesinde AB’ye Katılım”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. C. 12 (1): 1-30.

BULMER, S. (2007). “Theorizing Europeanization “. Graziano and M. Vink (Ed.) *Europeanization: New Research Agendas*, Basingstoke: Palgrave.

CEBECİ, M. (2015). *Kişisel Görüşme*, 27 Şubat 2015.

ÇAKIR, A. E. (2015). *Kişisel Görüşme*, 27 Şubat 2015.

ÇALIŞ, Ş. (2014). *Kişisel Görüşme*, 23 Aralık 2014.

ÇAYHAN, E. ve OĞURLU, E. (2014). *Türkiye-AB İlişkilerine Siyasal Partilerin Bakışı*. İstanbul: Beta Yayınları.

- DUMAN, M. Z. (2005). "Avrupa Birliği Kimliği ve Türkiye'nin Birliğe Katılımının Yaratacağı Jeopolitik Boyutlar". *Sosyo-Ekonomi*, C. 1: 77-94.
- DURKOP, C. (2015). *Kişisel Görüşme*, 13 Ocak 2015.
- ERALP, A. (2014). *Kişisel Görüşme*, 01 Aralık 2014.
- ERDENİR, B. (2013). "Türkiye-Avrupa Bütünleşmesi: Kimlik ve Kültür Unsurları". Belgin Akçay ve Sinem Akgül Açıkmeşe (Der.) *Yarım Asrın Ardından Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- ERDOĞAN, M. M. (2014). *Kişisel Görüşme*, 09 Haziran 2014.
- ERNST, O. (2014). *Kişisel Görüşme*, 16 Ocak 2014.
- EVREN, G. (2005). *AB Bekleme Odasında Türkiye'ye Dayatmalar*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- GÜRKAYNAK, E. ve ÖZÇER, Ö. (2007). "Türkiye-AB Müzakerelerinde Yeni Perde: Sarkozy'nin Dolapları ve Fransa'nın Dönem Başkanlığı Gündeminin Hazırlıkları". *TEPAV Değerlendirme Notu*.
- GÜRSOY, A. (2007). *Küreselleşme Etkisinde Türk Dış Politikasında Eğilimler: Avrupa Mı, Avrasya Mı, Orta Asya Mı. Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Atılım Üniversitesi.
- İNANÇ, H. (2010). *AB Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*. 2. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa: MKM Yayıncılık.
- KALE, B. (2014). *Kişisel Görüşme*, 22 Mayıs 2014.
- KALEAĞASI, B. (2014). *Kişisel Görüşme*, 7 Ocak 2014.
- KARDAŞ, Ş. (2015). "Merkel and Sarkozy Call For Privileged Partnership Angers Turkey". [http://www.jamestown.org/single/?no\\_cache=1&tx\\_ttnews%5Btt\\_news%5D=34983](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=34983). (15.03.2013).
- KARLUK, R. ve TONUŞ, Ö. (2004). "Avrupa Birliği Genişleme Perspektifinde Türkiye'nin Yeri". *Türkiye İktisat Kongresi*, 1-30.
- KÖKSAL, A. (2011). "A Comparative Approach To Privileged Partnership: Is Turkey Really Different?". *Boğaziçi Journal*, C. 25 (2): 27-57.
- KÖSEBALABAN, H. (2007). "The Permanent Other? Turkey and the Question of European Identity". *Mediterranean Quarterly*, C. 18 (4): 87-111.
- KRAMER, H. (2006). "Turkey and the EU: The EU's Perspective". *Insight Turkey*, C. 8 (4): 24-32.
- KÜÇÜK, B. (2011). "Europe and the Other Turkey: Fantasies of Identity in the Enlargement Europe". *Eurosphere Working Paper Series*, S. 34: 89-115.
- MAÇIN, G. B. (2012). "Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, Yapısal Fonlar: AB Uyum Fonu". *Kalkınmada Anahtar Verimlilik*, S. 288: 32-33.
- MORAVCSIK, A. (1997). "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics". *International Organization*, C. 51 (4): 513-553.
- POLENZ, R. (2010). "Better for Both of Them: Turkey Ought to be in the EU". *Körber Policy Paper*, S. 12: 1-66.
- SAMUR, H. (2010). "Avrupa'da Birliğin Yolu Türkiye'den Geçer". *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C. 9 (2): 145-167.
- SOYKUT, M. (2007). *Papalık ve Venedik Belgelerinde Avrupa'nın*

- Birliği ve Osmanlı Devleti. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.*
- ŞENALTAR, B.(2009). “Müzakereler Sürecinde Türkiye’de Sivil Diyalogun Önemi”. Esen ve İyikan (ed.) *Türkiye-AB İlişkileri Nereye Gidiyor?*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- TANGÖR, B.(2015). *Kişisel Görüşme*. 16 Ocak 2015.
- TAŞDEMİR, İ.(2008). *AB ve Diğer Uluslararası Birlikler İle İlişkilerde Türkiye’nin Seçenekleri. C.1. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.*
- TEKELİOĞLU, M. (2014). *Kişisel Görüşme*. 13 Ekim 2014.
- ÜÇÖK, A.(2013). *Kişisel Görüşme*, 5 Aralık 2013.
- ÜLGEN, S. (2015). *Kişisel Görüşme*, 19 Mart 2015.
- ÜNAL, H. (2014). *Kişisel Görüşme*, 23 Mayıs 2014.
- VATANSEVER, M. (2011). “Türkiye-AB Dış Politika Ortaklığı”. *USAK Gündem*, ss. 1-2.
- YALÇINKAYA, N. YALÇINKAYA, M. H. ve ÇILBANT, Ç. (2010). “Avrupa Birliği’nin Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceđi Üzerine Etkisi”. *Yönetim ve Ekonomi*, C. 13 (2): 97-118.
- YAZGAN, H.(2015). *Kişisel Görüşme*, 9 Ocak 2015.